

AVERTIMENT

1./ Las intradas son en letras romanas grassas e escrichas mai que mai d'après l'etimologia, pas d'après la prononciacion, qu'es aital que se fa dins totas las lengas, M'auriá bravament agradat de ne poder donar la prononciacion occitana amb l'alfabet fonetic internacional, lo sol fisable a 100% per totas las lengas del mond entièr, mas o ai pas fach per subrecargar pas lo diccionari e per treboliar pas los que coneisson pas aquel alfabet. Aquela grafia fonetica, l'ai utilizada pas que dins las entresenhas de las paginas 13 a 20, es a dire coma dins los mots senhalats çaijós al numèro 2 o endacòm mai dins l'avertiment.

2./ Las intradas en italicas grassas e sens verguetas, nos venon dirèctament del latin o d'autres lengas, e son escrichas, part qualques excepcions, dins lor grafia d'origina, qu'aquelas intradas son normalament conegudas de la màger part dels legeires, per exemple **football, basket, rugby, tennis, Shakespeare, Shaw, Washington, Wales, New-York...** : (fut'b ɔ :l), ('ba:skit), ('r gbi), ('tenis), ('eiks 'pi: ´), (ɔ :), (w ɔ ' int ´n), (weilz), (nju'j ɔ :k)...Son de tèrmes venguts internacionals coma fôrça mots occitans : **bacon , magret, mascòta, mirador...**

3./ Las intradas en italicas magras e entre verguetas son de variantas de lenga parlada. Son totas de defugir en lenga literària. Aquò empacharà pas degun de contunhar de las utilizar dins lo parlar dels cadajorns.

4./ **Totes los tèrmes del diccionari son atestats**, en lenga escricha o en lenga parlada. Ai pas trantalhat per n'enclaire qualques uns que remontan a l'epòca dels trobadors quand son encara utilizats per d'unes occitanofòns de naissença. Ai tanben retenguts d'autres tèrmes qu'èran estats desoblidats e que pòdon far servici dins la lenga modèrna. Es per aquò que trobaretz dins lo diccionari una sensfin de referéncias qu'ai cregut bon d'ajustar.

Quant a l'« e » dich de sosten, es un fenomèn normal en lenga parlada, amplificat per la prononciacion del francés del Miègjorn e mai o mens generalizat per contagion fonetica amb de mots que, etimologicament, s'acaban en « e ». **Per la lenga escricha**, se cal fisar lo mai que se pòt de las conclusions del Conselh de la Lenga Occitana e de la gr. d'Alibèrt, p. 405.

5./ Los prefixes e los sufixes que nos venon del grèc o del latin e que servisson a formar la tièira sens fin de tèrmes scientifics internacionals son donats per òrdre alfabetic dins lo diccionari, cadun a sa plaça dins la letra correspondentia.

6./ Las definicions son totjorn en lenga literària e **pulsèu cortetas**, mas son plan sovent completadas per de sinonims del mot definit, çò que deuriá far lum al legeire que, probable, coneis amens un d'aqueles sinonims. De mai, los exemples eventuals venon, un pauc totes, de la lenga parlada, pus imajada e pus abordabla. Aital, dos nivèls de lenga son servats e se fan compés.

Totes los exemples son en italicas magras e plaçats, volontàriament, al dejós de las definicions o dels sinonims, per èsser de bon legir.

7./ - Cada occurréncia d'un mot, lèumens, a son intrada pròpria, pas sistematicament ça que la.
- La natura de las intradas (*substantiu, adjectiu, locucion adverbiala, vèrb auxiliar, vèrb defectiu, vèrb impersonal, vèrb transitiu, vèrb intransitiu, vèrb reflexiu o recipròc...*) es notada en abreviacion d'après las indicas de la pagina 23.

- Lo genre de las intradas es notat pas que per las excepcions, que los noms en « a » son mai que mai femenins, e que los autres son masculins. Quand es pas lo cas, es explicitat.

- A cada intrada, los tèrmes sinonims son separats per una barra de galís. Las accepcions diferentas son separadas per un punt virgula e un espaçament pus larg quand la justificacion informatica o ven pas entrepachar.

Qué dire de mai ? Vertat es que per far mas causidas me soi fisat subretot de l'etimologia latina o grèga, que dins la Narbonesa (*Provença, Delfinat e Lengadòc*) parlèrem grèc pendent dos cents ans amb los Massaliòtas de Massilià (*Marselha*), e que parlèrem latin a la glèisa de sègles dereng. De mai, ai seguit Alibèrt que diguèt plan clar çò que caliá far, dins las paginas XXXV, XXXVI, XXXVII e XXXIII de sa Gramatica, paginas capitalas que degun de senat pòt pas recusar.

Ai donc donada la preferéncia al latin e al grèc, puslèu qu'a las inevitablas desformacions tardièiras d'una lenga pas jamai ensenhada, o a las variantes que ne resultèron. Las condemni pas, de segur, que n'utilizi ieu tanben dins la lenga parlada, mas un DICCIONARI GENERAL deu senhalar las formas pus corrèctas. Ai donc retenguda, per exemple, la forma **minor** del latin *minor* (en lòc de « *menor* ») per aiceste adjectiu e sos derivats : **minoracion, minorar, minoratiu...**

Ai fach aital un pauc pertot, per exemple per **fonccion** que ven del latin *function* ; per **instinct** e **distinct** que venon d'*instinctus* e de *distinctus* ; per **augmentar** que ven d'*augmentare* ; pels compausats de **trans-** que ven del gallés *trans* (darrièr ; a través) vengut lo prefix *trans-* en latin, e passat aital dins fòrça lengas del Mond ; aital tanben per **abscès, esfinctèrs, onccion, absorpcion, puntuacion, esculptura, escriptura, santificar, sanctoral, santuari** e per tantes maites.

Soi plan conscient, ni per tot, que dins l'evolució de la lenga i a tanben una evolució grafica. Mas las inevitablas simplificacions de la lenga parlada, o la prononciacion dins tal o tal aïral, son pas un criteri fisable, que lo sol que siá indiscutible demòra lo de l'etimologia. Mas causidas etimologicas, los trobadors las faguèron e los Catalans las an fachas tanben.

Es per aquò que dins lo diccionari remandi sovent a Just Rainoard o a l'Alemand Emil Lévy qu'a ajustada, el, l'accentuacion, iniciativa plan utila per d'unes mots coma **complet, secret** que l'occitan de glèisa pronóncia aital, o per d'autres formas controversadas coma **tron** e **tròn** que se dison totas doas en lenga parlada, o encara per **somi** e **replet** que tant d'Occitans escrivon « *sòmi* » e « *replèt* ».

Ai tanben retenguda la forma **I n'a** e non pas « *N'i a* » : aquò empacharà pas degun de contunhar de dire « *N'i a* ».

D'autres causidas aital empacharàn pas degun tanpauc, plan solid, de prononciar l'occitan coma se pronóncia dins son pròpri dialècte, qu'en lenga parlada s'es fargada una règla que las gramaticas senhalan pas gaire, la règla de l'esfòrç pus mendre, tant al nivèl sintaxic coma fonetic.

Donarai pas que dos exemples d'aquela règla pel nivèl fonetic, encara que i n'aja tot un fum :

a) Quand un mot compòrta doas consonantas geminadas, lo parlar escafa un pauc totjorn la primièira per redoblar la segonda : **espatla, amètle, catla, mòtle, rotlar, Chatbèrt, acte, setmana, sangnar, Jacme, consí...** que se pronóncian (es 'pallɔ) ; (a 'mɛllɔ) ; ('callɔ) ; ('mɔlle) ; (ro 'lla:) ; (tsap 'pɛrt) ; ('atte) ; (sem 'manɔ) ; san 'na :) ; ('tzamme) ; (cos 'si)

b) Es de notar que la règla de l'esfòrç pus mendre s'aplica, de còps, a doas vocalas geminadas que començan per « ei » : **eissabrançar, eissabre, eissagar, eissalar, eissalivar, eissam, eissamar, eissarpa, eissart, eissaurar...** (,isabran 'ca:) ; (i 'sabri) ; (isa 'ga:) ; (isa 'la:) ; (,isali'va:) ; (i 'san) ; (isa 'ma:) ; (i 'sarpɔ) ; (i 'sart) ; (isau 'rar). Cal agachar tanben consí èra ja prononciat **profeitar** dins la lenga literària dels trobadors : (profi 'ta:) que Rainoard senhala dins son Lexic roman (R. VI, 438).

Me soi plan gardat d'accentuar a la francesa, **sus la finala**, los nombroses tèrmes latins passats non solament en occitan mas tanben dins fòrça lengas del mond entièr. Aital, trobaretz transcricha en latin, en italcas grassas (e sens jonhent, coma en latin, pels compausats) la màger part dels noms latins passats en occitan, e **non accentuats**, per plan far véser que los cal pas prononciar a la francimanda : **anus, Argus, mucus, nullius, nimbus, pelvis, penis, prolapsus, pubis, resus, virus, ab intestat, ad patres, de facto, sanctus**... totes senhalats (lat.) per precisar encara mai lor natura.

Quand son estats occitanizats per l'usatge, coma los substantius « rectò », « versò », « Vènus »... los ai escriches en caractèrs normals e amb l'accentuacion occitana ; mas ai servat « *recto verso* » , qu'es una locucion adverbiala latina. Ai tanben respectada la grafia e l'accentuacion d'origina pels tèrmes que nos venon d'autras lengas : **anis, maquis, Marossia, mazot, mazurka, pijama, rumba, taxi**...

Probable que remarcaretz que me soi conformat a las costumaz ancestrals que totes los occitanofòns de naissença avèm servadas : **1./** quant a l'emplec obligatòri del preterit per tot çò passat ; **2./** quant al jòc subtil del present o de l'imperfach del subjontiu que ven tant a revèrs als novelaris, mas abilament utilizat, cada jorn, pels locutors naturals, per exprimir totes las calhetadas de lor pensada ; **3./** quant a la forma tipicament occitana del qualificatiu plaçat lèumens après lo substantiu, coma per exemple dins **Balaruc lo Vièlh, l'ostal vièlh, Valmagna, Vilamagna, lo Barri-Naut**... ; **4./** sens oblidar l'usatge constant d'aqueles femenins sens « a » : **aigardent, dent ulhal, luna tornal, pèira frejal, tèrra fromental**...

Ara, vos presenti mon dicionari sens cap de pretension e fòrt umilament : **ma tòca primièira es estada de transmetre la lenga que me foguèt transmesa per mos parents e mos ancians, que m'es encara transmesa cada jorn despuèi setanta uèch ans pels occitanofòns de naissença, e que me soi contentat de transcriure scientificament, après estudiar d'a fons Rainoard e Lévy, coma o ai expausat pus naut.**

Sabi que i trobaretz de mancas (ai pas volontat de far quicòm d'enciclopedic). Sabi tanben que vau al senscontra d'abituds plan enrasigadas, e que patiretz, coma patiguèri quand me mainèri que d'unes mots que cresiái plan occitans èran pas que de francismes occitanizats que me calguèt ben abandonar per fòrça quand laissèri un pauc de caire las autras lengas per ensenhar pas que l'occitan, qu'un ensenheire se pòt pas contentar d'aproximacions.

Per contra, cresi que seretz agradivament suspreses de descobrir que çò que cresiatz èsser de francismes o son pas brica, plan atestats que son dins la lenga dels trobadors, per exemple **atge, rota, meissant, japar, galopar, galeta** e tantes maites que ne doni la referéncia dins lo dicionari. Ne dirai aitant per l'anglicisme *rave* ('reiv) que ven del vièlh occitan « rèva » e que podèm fòrt plan ressuscitar per dire « amassada festiva mai o mens secreta de musica tecnò e de dança »

Vòli apondre, e plan afortir, que volonti pas brica d'impausar res a degun, que totes los parlars son de respectar ; mas cresi fòrt e mòrt que nos cal capitar una normalizacion literària panoccitana, tot en servant las caracteristicas legitimaz de cada parlar ; pensi pas solament al gascon, mas atanben al provençal, al bearnés, a l'auvernhas e al lemosin.

v. lo document de la p. 546.

Ara, vos desiri bon vent e bon coratge per vos endralhar dins la reconquista, que tornam de plan luènh, e que l'istòria de nòstra polida lenga-miracle contunha e contunharà.

Cantalausa.